

At besidde stoffer nær et stofindtagelsesrum skal ikke forfølges af politiet, men stofbrugere er usikre på, hvornår politiet behandler dem som kriminelle

Når man taler om muligheden for at indføre afkriminalisering af besiddelse af stoffer, er det vigtigt at inddrage erfaringer fra stofbrugere. Deres hverdagsoplevelser med, hvordan politiet opfatter og behandler dem, giver afgørende indsigter i konsekvenserne af det at blive betragtet som en kriminel borger grundet eget stofbrug.

AF ESSEN HOUBORG, TOBIAS KAMMERSGAARD, KATRINE SCHEPELERN JOHANSEN,
NANNA KAPPEL OG LOUISE CHRISTENSEN

Esben Houborg er sociolog og lektor ved Center for Rusmiddelforskning

Tobias Kammergaard er kriminolog og ansat som postdoc research associate ved University of York, England

Katrine Schepelern Johansen er antropolog, ph.d., leder og seniorforsker ved Kompetencecenter for Dobbelt diagnoser

Nanna Kappel er sygeplejerske, ph.d. og projektleder på Københavns Professionshøjskole

Louise Christensen er antropolog og ph.d. fra Center for Rusmiddelforskning

Spørgsmålet om afkriminalisering af besiddelse af ulovlige stoffer til eget brug kommer oftere og oftere på dagsordenen. Flere lande har indført 'ikke-kriminaliserende' tilgange. Det kan ske af forskellige årsager, men er ofte forbundet med, at man i højere grad ser brug af illegale stoffer som et socialt og sundhedsmæssigt problem og i mindre grad som et kriminalitetsproblem. Det sker bl.a. i erkendelse af, at ikke-kriminaliserende tilgange kan være med til at reducere belastninger for stofbrugere, fx overdoser, stofrelaterede skader og stigmatisering. Således anbefaler flere FN-organisationer, som UNAIDS (The Joint United Nations Programme on HIV/AIDS), WHO (World Health Organization) og UNDP (United Nations Development Programme) afkriminalisering af besiddelse af illegale stoffer til eget forbrug.

Besiddelse af stoffer nær stofindtagelsesrum skal ikke forfølges af politiet

I 2012 blev det muligt for kommunerne at indføre stofindtagelsesrum. Københavns Kommune var hurtig til at etablere først et og senere yderligere et stofindtagelsesrum på Vesterbro. Lovgivningen om stofindtagelsesrum siger, at det lokale politi skal definere et område 'i umiddelbar nærhed' af et stofindtagelsesrum, hvor besiddelse af stoffer til eget brug normalt ikke vil forfølges af politiet, "hvis den pågældende er fyldt 18 år og som følge af et længere og vedvarende misbrug af euforiserende stoffer har en stærk afhængighed af det pågældende stof" (Lovforslag 2011/1 LSF 185). I København blev hele Indre Vesterbro defineret som et sådant område. Samtidig begyndte lokalpolitiet at arbejde på en måde, hvor fokus ikke var på at håndhæve narkotikalovgivningen, men i stedet at understøtte lavtærskeltjenesterne (fx væresteder, stofindtagelsesrum, gadeplansmedarbejdere mfl.) i området, mediere mellem stofmiljøet og beboerne samt forsøge at gøre området mere sikkert

for stofbrugere (læs bl.a. artikler under temaet 'Rusmidler og Vesterbro' i STOF nr. 30).

Der findes forskellige ikke-kriminaliserende tilgange til besiddelse af ulovlige stoffer. En af dem er 'de jure afkriminalisering', hvor lovgivningen ikke gør det strafbart i strafferetslig forstand at besidde ulovlige stoffer til eget brug. Afhængigt af afkriminaliseringsmodellen kan stofbrugere stadig få et administrativt påbud eller sanktion, fx et påbud om at skulle til et møde med fagpersoner (fx socialarbejdere eller rusmiddelbehandlere) (som i Portugal), en bøde eller lignende. Men det kan også være, at det ikke har nogen konsekvenser. 'De facto afkriminalisering' betyder, at man ikke ændrer lovgivningen, men at man helt eller delvist stopper med at straffe personer for besiddelse af illegale stoffer til eget brug. Sådant var hovedlinjen i Danmark fra 1968 til 2004 (hvor en ny og mere sanktionsorienteret narkotikastrategi – 'Kampen mod narko' – blev indført). Ikke-kriminaliserende tilgange kan både være generelle og afgrænset til bestemte områder, personer eller situationer. I Nordamerika findes for eksempel den såkaldte "Den barmhjertige samaritaner"-lovgivning, der siger, at politiet ikke bør sigte folk for besiddelse af ulovlige stoffer i forbindelse med overdoser. Det sker, fordi man vil undgå, at folk skal være bange for at kontakte politiet eller andre myndigheder i tilfælde af overdosis.

Den internationale forskningslitteratur viser, at effekterne af afkriminalisering afhænger af, hvordan politikkerne bliver udformet og bliver implementeret. Det handler fx om, hvor store muligheder politiet har for at foretage skøn, og kriterierne for, hvem der skal fritages for sanktion, samt hvor, hvornår og under hvilke omstændigheder det skal ske. Forskningen viser fx, at tilgange som "Den barmhjertige samaritaner" kan skabe usikkerhed hos politi og stofbrugere, mht. hvornår undtagelsen gælder.

Det lokale politi skal ifølge loven definere et område "i umiddelbar nærhed" af et stofindtægelsesrum, hvor besiddelse af stoffer til eget brug normalt ikke vil forfølges af politiet, "hvis den pågældende er fyldt 18 år og som følge af et længere og vedvarende misbrug af euforiserende stoffer har en stærk afhængighed af det pågældende stof". På billedet ses stofindtægelsesrummet H17 på Vesterbro i København.
Foto: Tobias Kobborg/Ritzau Scanpix

Stofbrugernes erfaringer med afkriminalisering på Vesterbro

Center for Rusmiddelforskning har i samarbejde med Københavns Professionshøjskole og Region Hovedstadens Psykiatri i et projekt støttet af VELUX FONDENS HUMpraxis-program lavet en undersøgelse, som bl.a. omfatter stofbrugeres oplevelser af den ikke-kriminaliserende tilgang i relation til stofindtagelsesrummene på Vesterbro i København.

I mange år var udsatte stofbrugere på Vesterbro genstand for politiindsatser, som gik ud på at håndhæve narkotikalovgivningen, som kriminaliserede stofbrugere. Flere af stofbrugere fortalte, at de var vant til at blive behandlet som 'kriminelle', og at det derfor var en stor forandring for dem i højere grad at blive behandlet som 'almindelige' borgere. En mand fortalte fx:

"Jeg har ikke noget med politiet at gøre. Jeg bemærker dem ikke [...] Jeg har ikke noget imod dem, fordi jeg ikke har noget med dem at gøre. Jeg er ikke kriminel."

En mand, der var kommet i stofmiljøet på Vesterbro i mange år, fortalte:

"Det er lidt spøjst, og det skal man også vænne sig til [...]. At man bare kunne gøre det [bruge og være i besiddelse af stoffer] og så videre, men man havde også en mistanke om, at politiet nu bare stod lige ude foran døren og hapse folk på vej ind."

Politiet giver tryghed og mindre stress

Nogle af interviewpersonerne fortalte, at det tidligere havde været stressende at indtage stoffer i det offentlige rum, fordi de risikerede at blive set af politiet og blive anholdt og/eller få konfiskeret deres stoffer. Stress kan føre til overdoser og injiceringskader. Nu oplevede de en helt anden tilgang fra politiets side, fortalte en kvinde:

"Nogle gange kommer politiet forbi, men så siger vi bare, at vi rydder op efter os, så siger de "Fint", og så kører de videre. Og vi siger bare til dem, hvorfor vi sidder der, at det er, fordi at vi vil have mest ro og fred, og at vi vil have noget ud af det. Men vi rydder altid op efter os, vi tager altid – alt, hvad vi har brugt, tager vi med os og smider over i de gule containere, der hænger til formålet."

Der var også stofbrugere, som fortalte, at fra at opleve politiet som en trussel opfattede de dem

nu i nogle tilfælde som en ressource. En kvinde fortalte fx, at hun er glad for, at de hjælper hende, hvis hun har problemer med kunder i forbindelse med sit sexarbejde:

"De har hjulpet mig med kunder og flere ting, så de er meget søde ved mig. Det er de faktisk. [Interviewer spørger om nærbetjentsordningen 'Blå Bus' fra lokalpolitiet] De er meget søde ved mig, de kører mig rundt til mine ting, når jeg har dårlige ben."

Politiets tilstedeværelse blev altså kædet sammen med en øget følelse af sikkerhed og tryghed for nogle af interviewdeltagerne. Nogle talte i generelle vendinger om, hvordan det lokale politis tilstedeværelse bidrog til at skabe et mere trygt miljø. En kvinde forklarede:

"De er gode at have i miljøet. For det lægger en dæmper på mange ting, at de er her. Det [miljøet] kunne ikke leve uden dem, det kunne det altså ikke. Det ville være for - så ville det være det vilde vesten om igen, altså. Det - nej, det er rart, at politiet er her, det synes jeg."

Svært at vide, hvornår man bliver behandlet som kriminel eller ej

"Det er blevet meget bedre på nogle punkter, men det er også slemt stadig på mange punkter," fortæller en mand. Flere af interviewpersonerne talte om positive oplevelser med det lokale politis, men om blandede oplevelser med andre dele af politiet. Nogle nævnte specifikt specialafdelingen – de civilklædte betjente, som skal bekæmpe stofhandel på gadeplan – andre talte om "politiet" generelt. En kvinde forklarede, hvordan specialafdelingen nogle gange arresterede hende, fordi hun solgte noget af sin substitutionsmedicin for at tjene penge til andre stoffer:

"[Jeg] sælger noget af den metadon, som jeg har i overskud fra [rusmiddel]centeret, og der har de [specialafdelingen] taget mig flere gange oppe ved stationen, og vi ved godt, at de er der for at tage de store fisk, men det går også ud over os, fordi det er jo ulovligt, sådan er det. Dem [specialafdelingen] er vi lidt mindre glade for."

Dette illustrerer et centralt spørgsmål i forbindelse med afkriminalisering af stofbesiddelse, når det drejer sig om udsatte stofbrugere, nemlig at det nogle gange kan være svært at skelne mellem brugere og sælgere. Det illustrerer også, at de små detaljer betyder noget for, hvordan

ikke-kriminaliserende tilgange virker i praksis, bl.a. de specifikke betingelser for, hvem der bliver fritaget fra straf hvor, hvornår og i hvilke situationer.

Hvad politiet skønner, er ofte det, der betyder noget

Nogle af de interviewede fortalte, at de blev arresteret for besiddelse af stoffer, fordi politiet ønskede at lave en straffesag mod en narkohandler. En kvinde fortæller:

"Der sidste mandag. Der var det, de tog mig ned på Station 1, hvor jeg blev visiteret. Men altså, der står jo også, at hvis du kun har til egen forbrug, så tager politiet det ikke. Men det kan du ikke være sikker på. Fordi hvis de står og har set en pusher, og de gerne vil have fat i ham, så bliver de nødt til det for at tage min pakke, for at de har bevismaterialer."

Citatet illustrerer grænserne for afkriminalisering på Vesterbro, og hvordan det skaber usikkerhed for stofbrugere, at de ikke ved, om de kan blive sigtet for at være i besiddelse af deres stoffer eller ej.

I modsætning til hende, som talte om ikke at være 'kriminelt', talte en mand om, hvordan han som 'kriminelt' blev dårligt behandlet af politiet, men også, at det nogle gange var hans egen skyld, fordi han var 'fræk':

"En fra et kriminelt miljø, han oplever en politimand på en anden måde, end du gør, fordi han er nødt til at være hårdere. [...] Jeg har selv fået en tur også. Men jeg var også fræk, så det var jo fair nok på en måde. Men jeg kan ikke sige, hvad jeg oplever, om politiet behandler mig godt her i området [...] Hvis man ikke opfører sig ordentligt, nej, så bliver du ikke behandlet godt. Det gør du virkelig ikke."

Dette indikerer, at nogle af de interviewede stadig oplevede at blive kriminaliseret og at være i 'politiets vold' på trods af den lokale afkriminaliseringspolitik.

Flere af de andre interviewede gav også udtryk for, at deres opførsel over for politiet var afgørende for, hvordan de blev behandlet, hvilket illustrerer betydningen af politiets skøn. En stofbruger forklarede, at han forsøgte at opføre sig ordentligt over for politiet, for så var politiet mere tilbøjelige til også at være ordentlige overfor ham:

"Altså, jeg har jo lært, at hvis man taler pænt til dem, altså, og ikke det der med at begynde at stikke af eller prøve at - altså, som jeg også sagde til ham [en betjent], "hvis jeg taler pænt til dig, taler du pænt til mig", altså. Så han var jo tilfreds med de tre kugler [med illegale stoffer], som han sagde, det var jo ikke mig, han var interesseret i."

En usikker juridisk situation for stofbrugere

Vores undersøgelse illustrerer, hvordan en del udsatte stofbrugere på Vesterbro stadig oplever at være i en usikker juridisk situation, selvom besiddelse af stoffer er blevet afkriminaliseret i og omkring stofindtagelsesrummene. **For at undgå dette vil det sandsynligvis være nødvendigt med en egentlig 'de jure afkriminalisering', dvs. at det ikke længere er strafbart at besidde stoffer til eget forbrug. Det kan både være i området eller helt generelt.** Dette kunne medvirke til, at udsatte stofbrugere i højere grad bliver behandlet som rettighedsbærende borgere i stedet for usikkerheden om, hvorvidt man bliver opfattet som en 'kriminelt'. En generel afkriminalisering vil også kunne medvirke til, at de positive erfaringer fra Vesterbro kan udvides til resten af landet. Alternativt, hvis en sådan afkriminalisering ikke er mulig, bør det i det mindste overvejes, om praksis med at konfiskere stoffer med henblik på bevisførelse i nogle tilfælde kan undgås, samt om der kan indføres (yderligere) retningslinjer for, hvordan politiet bør møde udsatte stofbrugere.

Mette Kronbæk og Kristian Relsted Fahnøe, lektorer ved Københavns Professions Højskole, var med til at lave undersøgelsen, som denne artikel er baseret på.

Referencer:

(1) Houborg, E.; Kronbæk, M.; Kappel, N.; Fahnøe, K. R.; Pedersen, S. M. & Johansen, K. S. (2022) Marginaliserede stofbrugeres hverdagsliv i København. Stofmiljøer og velfærdstilbud. Fællestrykkeriet, AU Tryk. Kan downloades fra: <https://psy.au.dk/forskning/forskningscentre-og-klinikker/center-for-rusmiddelforskning/forskning/forskningsprojekter/hverdagsmiljoe-for-udsatte-stofbrugere/>

(2) Sundhedsstyrelsen (2017) Vejledning til læger, der behandler opioidafhængige patienter med substitutionsmedicin.